

PM - Uppföljning av Österåkers kommuns Avfallsplan 2030

Syftet med detta PM är att följa upp arbetet med kommunens avfallsplan hittills och redovisa förändrade lagkrav, samt vad detta kan ha för konsekvenser för det fortsatta avfallsarbetet i kommunen.

Bakgrund

Sedan 1990 finns det krav på att varje kommun ska ha en avfallsplan som innehåller mål och åtgärder för att förebygga och hantera det avfall som kommunen ansvarar för. Avfallsplanen är en del av renhållningsordningen som antas av kommunfullmäktige och bestämmelserna finns i Miljöbalken 15 kap 41 §. Målen och åtgärderna ska enligt Naturvårdsverkets bestämmelser utgå från de nationella miljökvalitetsmålen, etappmålen och andra relevanta strategier.

Österåkers kommuns Avfallsplan 2030 antogs år 2020 och beskriver hur kommunen ska arbeta med avfallshanteringen fram till och med år 2030. Planen består av nedanstående sex olika målområden med tillhörande åtgärder som är samlade i en handlingsplan. Åtgärderna i handlingsplanen föreslås följas upp årligen medan avfallsplanen i sin helhet planeras att följas upp var fjärde år.

- Målområde 1- Uppkomsten av avfall ska förebyggas
- Målområde 2- Matsvinn ska minimeras och matavfall ska nyttjas som en resurs
- Målområde 3- Material ska cirkulera
- Målområde 4- Kretslopp ska vara giftfria
- Målområde 5- Nedskräpning ska förebyggas
- Målområde 6- Det ska vara lätt att göra rätt

Syftet med Österåkers kommuns avfallsplan är att tydliggöra kommunens ambitioner inom avfallsområdet. Avfallsplanen ska skapa förutsättningar för en hållbar avfallshantering och utgår från avfallshierarkin, med särskilt fokus på att förebygga avfall och minska avfallsmängderna. 2023 har en första uppföljning

av avfallsplanen utförts (med fokus på 2020-2022) vilket sammanfaller med arbetet att ta fram en planeringsstrategi, som en del av uppföljningen av kommunens översiktsplan. Detta PM fungerar därmed även som ett underlag till planeringsstrategin genom att ge en fördjupning inom förändrade förutsättningar för avfallsområdet.

Nedan ges en kort sammanställning av förändrande lagkrav som tillkommit sedan år 2020 som påverkar avfallsplanens innehåll. Uppföljningen av avfallsplanen avser att utvärdera hur arbetet med åtgärderna för tidsperioden 2020-2022 har fortlöpt, samt ge en nulägesbild av utgångsläget för det fortsatta arbetet fram till år 2030. En detaljerad uppföljning av varje åtgärd behandlas inte i det här PM:et utan ska om möjligt framöver följas upp genom ett digitalt verktyg. Formerna för detta håller på att undersökas.

Förändrade lagkrav

Insamlingsansvar för materialåtervinning och fastighetsnära återvinning¹

I januari 2022 upphörde producentansvaret för returpapper att gälla och kommunen ansvarar nu för insamling samt materialåtervinning. Regeringen har vidare beslutat att ansvaret för insamling av förpackningar övergår till kommunerna år 2024. Producenterna kommer dock fortsättningsvis att ansvara för materialåtervinning av förpackningarna och även stå för systemets kostnader vilket innebär att kommunerna ersätts för sitt insamlingsarbete av producenterna. Regeringen har beslutat att fastighetsnära insamling av förpackningar ska vara huvudsystemet och vara införd för alla hushåll senast år 2027. Detta innefattar även verksamheter som har avfallshantering som är samlokaliserad med hushåll.

Det nya lagkravet att etablera fastighetsnära insamling av förpackningar kan innebära en viss utmaning för kommunen. Yta för insamlingskärl måste planeras in i anslutning till fastigheter och vägar kan komma att behöva breddas för att insamlingsfordon ska få plats. Kommunen ansvarar nu för insamling av förpackningar till materialåtervinning vilket ställer högre krav på Roslagsvatten. Förutsättningarna för insamling och transport av avfall skiljer sig även kraftigt mellan fastland och skärgård. Det är för nuvarande oklart hur det nya insamlingsystemet kommer att se ut i praktiken då allt avfall på öarna vanligtvis samlas in i gemensamma säckar. De fordon som används vid

¹ [Insamling - Avfallshantering - Avfall Sverige 2023-02-27](#)

insamlingen är inte anpassade för att ta emot flera olika fraktioner. Dessa mindre fordon som används där har dock bättre möjlighet att ta sig fram på öarnas smala vägar till skillnad mot större fordon som har utvidgad sorteringskapacitet. Roslagsvatten utreder därmed under 2023-2024 hur det nya systemet för insamling ska se ut samt vid vilka öar som en återvinningscentral (ÅVC) bör etableras. Redan under sommaren 2023 kom en ny ÅVC i drift på Ingmarsö vilket ökar möjligheten för invånare i skärgården att källsortera sitt avfall.

Mottagningsanordningar i hamn för avlämning av avfall från fritidsbåtar²

De nuvarande föreskrifterna om mottagning av avfall från fritidsbåtar, Sjöverkets föreskrifter och allmänna råd (SJÖFS 2011:13) om mottagning av avfall från fritidsbåtar, upphävs och ersätts av Europaparlamentet och rådets direktiv 2019/883. Anledningen till uppdateringen är för att ytterligare stärka regelverket för att minska mängden marint skräp, och samtidigt förbättra tillgången av mottagningsanordningar inom medlemsstaternas hamnar. Det nya direktivet innebär att fritidsbåtshamnar, som har plats för fler än 25 fritidsbåtar, måste ha en godkänd plan för hur de ska ta emot och behandla avfall från fritidsbåtar. Krav ställs även på att införa säkerhetsåtgärder för att förhindra att avfall vid avlämning och mottagning kommer ut i vattnet eller på land, samt att vidta åtgärder för att begränsa utsläpp. Uppdateringen av direktivet tar även bort förbudet för hamnar att ta särskilt betalt för mottagning av avfall. Fritidsbåthamnar har därmed möjlighet att ta ut en avgift för mottagning och behandling av toalettavfall från fritidsbåtar. Några olika typer av hamnar omfattas inte av direktivet: (1) Bryggor eller andra anordningar för fritidsbåtar som huvudsakligen används för transport till öar där den som förfogar över båtplatsen har tillgång till bostad och avfallet kan omhändertas vid denna bostad, (2) bryggor eller andra anordningar som ligger i anslutning till restauranger, affärer, turistattraktioner och så vidare, (3) platser där båtplatserna endast är för boende i området som därför kan antas hantera sitt avfall vid sin bostad, (4) naturhamnar, (5) bryggor som endast används av inrikestrafik för kortare tilläggning för att hämta och lämna passagerare.

Vidare ska kommunen utöva tillsyn över de hamnar vars verksamhet i huvudsak är avsedd för fritidsbåtar. Tillsynen ska utövas enligt Miljöbalken och ansvarig för tillsynen är kommunens nämnd som ansvarar för miljö- och hälsoskydd. Direktivet implementeras i svensk lag och trädde i kraft den 1 maj

² Mottagningsanordningar i hamn för avfall från fartyg Trafikutskottets Betänkande 2022/23:TU8 - Riksdagen

2023. Sanktionsavgifter kommer inte att utdelas för överträdelser som har skett av en fritidsbåtshamn före den 1 januari 2024.

Det nya direktivet kan komma att ha viss påverkan på en skärgårdskommun likt Österåker. I kommunen finns flera småbåtshamnar, gästhamnar och marinor av olika storlek och med olika förutsättningar. Enligt kommunens Miljö- och hälsoskyddsavdelningens kan det bli utmanande för mindre hamnar att köpa in och korrekt drifthålla en mottagningsanordning, samt att reparera utan onödigt dröjsmål. Det framgår även inte hur tillsynen ska finansieras. Miljö- och hälsoskyddsavdelningen är dock i grunden positiv till övertagandet av tillsynen av fritidsbåtshamnarna inom kommunen. I översiktsplanen benämns marina näringar som en viktig del av kommunens profil. Den beskriver också att kommunen ska skapa förutsättningar för att de marina näringarna ska kunna växa. Det kan dock bli en utmaning för vissa mindre hamnar som kan drabbas av höjda driftskostnader. Detta bedöms dock inte påverka varken avfallsplanens eller översiktsplanens aktualitet.

Uppföljning av Avfallsplanens handlingsplan

En stor andel av åtgärderna har eller kommer inom kort att slutföras men med en senare tidsplan än som var avsett från början. Resultatet från uppföljningen visar att det finns behov av att återförankra delar av handlingsplanen i kommunens verksamheter då vissa åtgärder inte har uppnåtts inom avsedd tid eller påbörjats, oftast på grund av viss otydlighet kring ansvar/ägandeskap/kunskap över åtgärden. Olika procentmål som följs upp i avfallsplanen har utvecklats positivt från sitt startvärde år 2020 vilket pekar på att arbetet ger resultat. Exempelvis har kommunen ökat energieffektiviteten för avfallstransporter med 23,3 procent och beräknar att uppnå målet på 30 procent redan till år 2024. Vidare har kommunen uppnått och passerat målet att minska mängden grovavfall med 30 procent och uppnår år 2022 en total minskning på 35 procent.

En stor andel av målen har kommunikationsinsatser som föreslagen åtgärd med syfte att påverka kommuninvånare att förändra sitt beteende. Resultatet från många av de indikatorer som följs upp i avfallsplanen är därmed starkt beroende av kommuninvånarnas kunskap och möjlighet till att hantera avfall på ett korrekt sätt. Det är därför viktigt att kommunen tillsammans med Roslagsvatten inkluderar avfallsplanens åtgärdsområden i sina kommunikationsinsatser för att erbjuda kommuninvånarna kunskap och vägledning.

Arbetet fram mot år 2030

Avfallsplanens målområden anses som fortsatt aktuella, trots förändringar i handlingsplanens innehåll. En skillnad är att planen skrevs med utgångspunkten att kommunen ska bistå producenterna med insamlingsansvaret. I och med de nya lagkraven förväntas nu istället kommunen ta ett större ansvar rörande återvinningen vilket får effekter för avfallsplanens mål och åtgärdsförslag. Roslagsvatten har inväntat hur de nya lagändringarna kommer se ut och arbetar nu med att anpassa och utveckla insamlingsystemet för förpackningar, tidningar och kommunalt avfall. Utredningen förväntas vara klar till tidigast år 2025-2026.

Genomförandet av resterande åtgärder från handlingsplanen sker fortsatt inom tidsramen för avfallsplanen. Vissa åtgärder har dock redan hunnits genomföras tidigare än planerat. Roslagsvatten uppger t.ex. att de redan till år 2023 har uppnått målet med koldioxidneutrala transporter av matavfall och de beräknar att alla maskiner i avfallsverksamheten är fossilfria till år 2024.

För att säkerställa att arbetet med åtgärderna fortlöper enligt plan är det viktigt att avfallsplanens handlingsplan följs upp varje år. På så sätt kan utmaningar och förändrade förutsättningar upptäckas tidigare vilket säkerställer att planen förblir välförankrad i verksamheterna.

Sammanfattad bedömning

Avfallsplanen bedöms som fortsatt aktuell i sin helhet samtidigt som de nya lagkraven innebär stora förändringar som kommer att vara viktiga att följa upp och bevaka.

Resultatet från uppföljningen av Avfallsplan 2030 visar att det finns ett behov av att återförankra delar av avfallsplanens handlingsplan i kommunens verksamheter. Vissa uppger att det har funnits viss otydligt kring ägarskap och rådighet över ett antal av de beslutade åtgärderna. Det är därför viktigt att i det fortsatta arbetet kring avfallsfrågorna föra en tydlig dialog med alla berörda parter för att säkerställa att kvarvarande åtgärderna faller under korrekt ansvarsområde och utförare.